

gaire segura. □ 1.ª doc.: orígens.

El Du C. en dóna molta doc. catalana en baix llatí, des de 876. En les muntanyes al Nord del país, i en general en la toponímia de pertot, *mata* designa o ha designat una estesa de vegetal molt més ample que el que avui hi entenem en el cat. central i de les ciutats: cap als Pirineus una boscúria, un bosc molt vast. Amb aquest valor l'*InvlC* recull en un doc. rossellonès de 1063: «ipsam forest vel ipsam matam que dicitur silva», i ja llegim «in monte qui dicitur Verdaria, simul cum ipsa mata, id est silva, Sancti Romani» en un de 1060 (Marca, *Marca Hisp.*, § 252).

Més sovint en la doc. literària antiga ens trobem amb valors intermedis, que van des de 'matissar, estesa de mates' fins a 'matoll, grupet de mates o arbusts', més aviat que 'peu d'herba, o altre vegetal, individual': dels italians derrotats a Sardenya «en l'estany se'n negaren de dos milia a ensús, e-ls altres moriren tots: que aquells qui fugien o s'amagaven per mates, e se n'entraven per la illa, e-ls sards los trobaven, no n'lexaven un en vida», Montaner (*Cròn.*, § 275, Casac. VIII, 26.27): és evident que no es pot referir a una mata de vegetal (que no dissimula cap cos humà) sinó almenys a un matoll ben escampat o a tot un bosquet, probablement no un bosc mitjà, i menys una boscúria.

La grandària no es pot precisar, si bé en tot cas és més que una mata, en la *Questa* de Reixac (S. XIV), car hi ha hagut malentès del traductor català (que no devia comprendre gaire el fr. ant. *chesne*), quan escriu que el cavaller «fermà son cava<1> l costa huna mata» (44.6): devia entendre 'arran del bosc' o almenys un bosquet, en tot cas no una mata ni un matoll; i encara deu ser així en un vell romanç: «ya me'n giro costa avall - la veig detràs d'una mata»;¹ «mata: fructum, fructicetum» al costat de «mata: frutex, virgultus», Busa-N. 1507 (D-v-4).

L'acc. moderna —= fr. *touffe*, it. *cespuglio*, angl. *shrub*, al. *strauch*— no la veig fins a la fi de l'E. Mj. («mata per la erba, per ull qui mata» distinció d'hòmonims en el *Dicc. de Rims* de JMarc, § 1850); «quan la persona està per passar, los dimonis són ascí --- l'ànima los sent bé, e per ço --- se retrau, mas a exir ha, com lo conill que està en la mata, que li baten la mata, e done en la boqua dels cans: sus axí porten-la e lligen-la ---», StVicentF (*Serm.* I, 50.32); «qui bat la mata que menge 'l conill», dita proverbial, fi S. xv (*Procés Olives*, 1300); «una gran e molt bella mata de sàlvia», *Decam.* IV, § 7, 267.21 (trad. *cesto di salvia*).

Avui en dia aquesta accepció és la del llenguatge de pertot, sense exceptuar-ne ni el de les zones o poblacions on es manté amb un abast més ample: no sols en tot el català central, sinó igualment a Mallorca («arbusto, mata ---», *DFgra.*), el P. Val. («nombre genérico --- el ramito o pie de alguna yerba ---», Escrig 1851) etc., i en tinc nota fins al cap dels nostres Pirineus centrals, a tots els pobles de Cardós i Vall Ferrera, on ho deien de les de plantes silvestres (1932-34), i també d'un goix de blat (Eσταon, 1934); i fins a la B. Rib. («una mata d'ansiám, Benav., BDC VII, 75).

Obeint a una especialització molt generalitzada,

i ja antiga, ha vingut a designar per excel·lència el 'lletiscle' (= «*Pistacia Lentiscus L.*», Serradell, *Sota Terra Cl. Munt.* I, 126; *CostManc.* I, 141, s. v.): «recepta per a guarir disenti --- sia fet suc de romaguera e de mata, ço és lenticle» entre les Receptes del valencià Micer Joan (any 1566, *BABL VII*, 413), «mata o llantricle», OPou (*TbPu.*, 50). Això no és gaire del Nord del Princ., però és de pertot des del Baix Llobregat, començant per l'E. del Penedès (Castellví de Rosanes, 1953) i a les adoberies d'Igualada l'usen per donar color a les soles (*BDC XIX*, 55); en tinc moltes notes des de l'Ebre (Bladé D., *Benissanet*, 83), Priorat (Margalef, 1936) i Garrigues (Pobla de Cérvoles, Almatret, 1935, 1936); i al Nord (Alcora, 1961), Centre (Escrig) i Sud (Benigànim, 1962) del P. Val.; no menys a Menorca (Mercadal, 1964) i Mall. (*DFgra.*), on, però, distingeixen: és l'arbust que fa *l'entrisca*: Banyalbufar, Campanet; mentre que deien que no s'aplica a l'espècie botànica en general, car a la fruiteta no li reconeixien altre nom que *l'entrisca*, que el tord n'és molt gormand: d'on bastants NLL menors (1964): *Es Matà(r)* (Banyalbufar), *Es Racó de ses Mates Veres* (Campanet).

És clar que aquesta especialització parteix del concepte 'peu d'una planta o arbust' pel fet que en aqueixes terres poques mates abunden tant, i es fan tant notar, com el lletiscle. I una contraprova hi ha en el fet que el gascó pirinenc l'usa com a nom de l'avellaner (Aran Baix, Alt i Central, i des de Luixon fins al límit de Bearn: Rohlf; Palay, *ALF*, 918; Krüger, *Hochpyr.*, A, I, 43), ço que s'estén fins a alguna alta vall pallaresa: *Los Matets* és un gran vessant cobert d'avellaners, en terme d'Espot sota el Bassiero.

D'altra banda resta pertot molta supervivència de l'acc. de major abast. Fins pels turons del Maresme llevantí havia sentit dir jo a vells bosquerols ensenyant-me de lluny un bosquet o un clap de bosc: «veieu aquella *mata* d'allí dalt?» (StPol, 1931). Adhuc en terres tan poc remotes com l'Albufera de Val., en resta una conspícua deixalla, car allí designa cada una de les illetes de fang, cobertes de canyissos i altres arbustos, que hi ha dins l'Albufera (El Palmar, El Perelló, 1962), i aclarim que no és nom d'un canyís individual, ni tan sols d'un matoll de canyissos, sinó bastant més, car aquestes illetes poden arribar a ser bastant àmplies, i és de tot el conjunt que en diuen *una mata*; per cert, com a genèric, amb noms propis fixos: *la Mata del Fang*, *El Canyar*, *la Mata de la Barra*, dels quals em facilitaren una llarga llista; algun lloc, com *Les Flotes* és un veritable arxipèlag de «mates» (el vell del Perelló en general usà el diminutiu *la Mateta del Sinyor* etc.), ço que implicava, però, que n'hi podia haver alguna de molt extensa, dita, allí i tot, *mata*.

A les valls altes i mitjanes del català occidental, *mata* es manté ben viu com a denominació de 'bosc'; especialitzat, però, en els arbres de ribera. A Montçonís (prop d'Artesa de Segre) em signaven de lluny «aquella *mata*» no gaire lluny del Segre sense que s'afegurés bé si era un bosc d'altres arbres o una salzereda (1956); a Tiurana ho aplicaren alguns cops a un clap